

ISLOM DINIDA OILA VA NIKOH MASALASI

Abdurahmonova Mohinur Abdurashid Qizi

Kimyo yo‘nalishi 2-bosqich talabasi.

E-mail: abdunazarovabdugani983@gmail.com

Jo‘rayev Akram Namozovich

Termiz davlat universiteti Falsafa kafedrası o‘qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20038142>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Islom dinida oila va nikoh tushunchasining mazmuni, uning diniy, ijtimoiy va axloqiy ahamiyati ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Nikohning Qur‘on va hadisdagi o‘rni, uning jamiyat barqarorligidagi roli, oila institutining shakllanishi hamda er-xotin o‘rtasidagi huquq va majburiyatlar yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy jamiyatda nikoh va oilaga oid ayrim muammolar hamda ularning yechimlari haqida fikr yuritiladi. Maqola oliy ta‘lim muassasalari talabalari uchun mo‘ljallangan bo‘lib, unda aniq dalillar va ilmiy yondashuv asosida xulosalar chiqarilgan.

Kalit so‘zlar: Islom, oila, nikoh, Qur‘on, hadis, shar‘iy hukmlar, axloq, jamiyat, ma‘naviyat, er-xotin huquqlari.

Annotation. This article examines the concept of family and marriage in Islam, highlighting their religious, social, and moral significance based on reliable sources. The role of marriage in the Qur‘an and Hadith, its importance in maintaining social stability, and the formation of the family institution are analyzed. Special attention is given to the rights and responsibilities of spouses, as well as the role of family in raising a morally and spiritually mature generation. The article also discusses contemporary challenges related to family and marriage and suggests possible solutions based on Islamic teachings. The study is intended for university students and is grounded in clear facts and scholarly approaches.

Keywords: Islam, family, marriage, Qur‘an, Hadith, Sharia law, morality, society, spirituality, spousal rights.

Аннотация. В данной статье рассматриваются понятия семьи и брака в исламе, их религиозное, социальное и нравственное значение на основе научных источников.

Анализируется роль брака в Коране и хадисах, его значение в обеспечении стабильности общества, а также формирование института семьи. Особое внимание уделяется правам и обязанностям супругов, а также роли семьи в воспитании духовно и нравственно развитого поколения. Также освещаются современные проблемы, связанные с семьей и браком, и предлагаются пути их решения на основе исламских принципов. Статья предназначена для студентов высших учебных заведений и основана на точных фактах и научном подходе.

Ключевые слова: ислам, семья, брак, Коран, хадисы, шариат, нравственность, общество, духовность, права супругов.

Kirish

Islom dini inson hayotining barcha jabhalarini qamrab oluvchi mukammal tizim sifatida oila va nikoh masalasiga alohida e‘tibor qaratadi. Oila jamiyatning eng kichik, ammo eng muhim ijtimoiy bo‘g‘ini bo‘lib, uning mustahkamligi butun jamiyat barqarorligiga bevosita ta‘sir

ko'rsatadi. Shu sababli Islomda oila qurish oddiy ijtimoiy hodisa emas, balki muqaddas va mas'uliyatli amal sifatida talqin etiladi. Nikoh esa erkak va ayol o'rtasidagi qonuniy munosabatni tartibga soluvchi muhim institut bo'lib, u orqali inson o'z hayotini ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan tartibga soladi.

Islom ta'limotida nikohning ahamiyati juda yuqori baholanadi, chunki u insonni harom ishlardan saqlash, poklikni asrash va jamiyatda sog'lom muhitni ta'minlashga xizmat qiladi. Qur'oni karimda nikoh va oila masalasiga oid ko'plab oyatlar mavjud bo'lib, ularda er-xotin o'rtasidagi munosabatlar, mehr-muhabbat, sabr-toqat va o'zaro hurmat kabi fazilatlar alohida ta'kidlanadi. Xususan, Rum surasining 21-oyatida er-xotin o'rtasidagi mehr va rahm-shafqat Allohning buyuk ne'matlaridan biri sifatida ko'rsatiladi [2]. Bu esa nikohning faqat jismoniy emas, balki ruhiy va ma'naviy asosga ega ekanini anglatadi.

Islomda oila qurish inson fitratiga mos keladigan tabiiy ehtiyoj sifatida qaraladi. Inson yakka holda mukammal hayot kechira olmaydi, u ijtimoiy mavjudot sifatida boshqalar bilan, ayniqsa oila a'zolari bilan yaqin munosabatda bo'lishga muhtoj. Shu nuqtai nazardan, nikoh insonning ruhiy ehtiyojlarini qondiradi, unga mehr-muhabbat, ishonch va tayanch bag'ishlaydi. Oila muhitida inson o'zini xavfsiz his qiladi, shaxs sifatida shakllanadi va jamiyatda o'z o'rnini topadi.

Islom dinida oila nafaqat er-xotin munosabatlari bilan cheklanmaydi, balki farzand tarbiyasi, qarindoshlik aloqalari va jamiyatdagi axloqiy muhit bilan ham uzviy bog'liqdir.

Farzandlar oilada tarbiya topib, kelajak jamiyatining asosini tashkil etadi. Shu sababli Islomda ota-onaga katta mas'uliyat yuklanadi, ular farzandlarga nafaqat moddiy ta'minot, balki to'g'ri axloqiy va diniy tarbiya berishlari lozim. Bu esa oila institutining jamiyat taraqqiyotidagi o'rni naqadar muhim ekanini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, Islom nikohni yengillashtirishni, ortiqcha qiyinchiliklar va dabdabadan qochishni targ'ib qiladi. Bu esa yoshlarning o'z vaqtida oila qurishiga, jamiyatda noqonuniy munosabatlarning oldini olishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, Islomda nikoh masalasi huquqiy jihatdan ham aniq tartibga solingan bo'lib, unda er-xotin o'rtasidagi huquq va majburiyatlar muvozanati ta'minlangan.

Hozirgi globalashuv davrida oila va nikoh institutiga turli madaniy va ijtimoiy omillar ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim hollarda oila qadriyatlarining susayishi, ajrimlar sonining ortishi kabi muammolar kuzatilmoqda. Bunday sharoitda Islom ta'limotidagi oila va nikohga oid qarashlarni ilmiy jihatdan o'rganish, ularning mohiyatini chuqur anglash muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada aynan shu masalalar tahlil qilinib, Islom dinida oila va nikoh tushunchasining nazariy va amaliy jihatlari keng yoritiladi.

Asosiy qism

Islom dinida nikoh inson hayotining muhim bosqichi bo'lib, u nafaqat ijtimoiy ehtiyoj, balki diniy va axloqiy majburiyat sifatida ham qaraladi. Nikoh "aqd" — ya'ni o'zaro kelishuv va majburiyatga asoslangan shartnoma hisoblanadi [1]. Bu shartnoma erkak va ayolning erkin roziligi asosida tuziladi va ularning huquq hamda majburiyatlarini aniq belgilab beradi.

Islom huquqiga ko'ra nikohning asosiy shartlari - ikki tomonning roziligi, guvohlar ishtiroki va mahrning belgilanishidir.

Mahr ayolning shaxsiy mulki hisoblanib, u nikohning muhim elementi sifatida uning iqtisodiy himoyasini ta'minlaydi [3]. Bu jihatlar nikohning faqat ma'naviy emas, balki huquqiy asosga ham ega ekanini ko'rsatadi.

Islomda oila erkak va ayol o'rtasidagi o'zaro hurmat, muhabbat va hamkorlikka asoslangan tizim sifatida talqin etiladi. Qur'oni Karimda er-xotin munosabatlari "libos" timsoli orqali ifodalanadi [4], ya'ni ular bir-biri uchun yaqin, himoya qiluvchi va kamchiliklarni yashiruvchi hisoblanadi. Bu o'xshatish oila ichidagi munosabatlarning samimiyligi va ishonchga asoslanganini anglatadi. Erkak oilaning moddiy ta'minoti uchun javobgar etib belgilangan bo'lsa, ayol esa oilaviy muhitni shakllantirish, farzand tarbiyasi bilan shug'ullanishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, Islomda bu vazifalar qat'iy chegaralangan majburiyat sifatida emas, balki o'zaro kelishuv va hamkorlik asosida bajarilishi lozim bo'lgan vazifalar sifatida qaraladi.

Nikohning asosiy maqsadlaridan biri - inson naslini davom ettirish va jamiyatni sog'lom avlod bilan ta'minlashdir. Islomda farzand dunyoga keltirish va uni tarbiyalash muqaddas vazifa sifatida baholanadi. Farzand tarbiyasi jarayonida ota-onaning mas'uliyati juda katta bo'lib, ular bolaga to'g'ri axloqiy qadriyatlarni singdirishlari, ilm olishga rag'batlantirishlari va uni jamiyatga foydali shaxs qilib voyaga yetkazishlari lozim. Hadislarda farzand tarbiyasi ota-onaga berilgan eng katta omonatlardan biri ekani ta'kidlanadi. Bu esa oila nafaqat biologik, balki tarbiyaviy institut sifatida ham muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Islom nikoh orqali jamiyatda axloqiy poklikni ta'minlashni maqsad qiladi. Nikoh insonni noqonuniy va axloqsiz munosabatlardan saqlaydi, jamiyatda tartib va barqarorlikni mustahkamlaydi. Shu nuqtai nazardan, Islomda nikohni kechiktirish yoki murakkablashtirish ma'qullanmaydi. Aksincha, uni osonlashtirish, ortiqcha xarajatlar va dabdabadan qochish targ'ib qilinadi. Bu tamoyil ayniqsa yoshlar uchun muhim bo'lib, ularning o'z vaqtida oila qurishiga va sog'lom hayot kechirishiga yordam beradi.

Islomda er-xotin o'rtasidagi huquq va majburiyatlar muvozanatiga katta e'tibor beriladi.

Erkak ayolni moddiy jihatdan ta'minlash, unga hurmat bilan munosabatda bo'lish va oilani himoya qilishga mas'uldir. Ayol esa o'z navbatida oilaning ichki muhitini barqaror saqlash, farzandlarga mehr berish va turmush o'rtog'iga sodiq bo'lish kabi vazifalarni bajaradi. Biroq bu majburiyatlar bir tomonlama emas, balki o'zaro hurmat va tenglik asosida amalga oshiriladi.

Islomda ayolning huquqlari ham alohida himoya qilinadi - u mulkka egalik qilish, mahr olish, merosdan ulush olish kabi huquqlarga ega. Bu esa Islomda ayolning ijtimoiy maqomi yuqori baholanganini ko'rsatadi.

Oila ichida nizolar yuzaga kelgan taqdirda, Islom ularni adolatli va tinch yo'l bilan hal etishni tavsiya etadi. Avvalo, er-xotin o'zaro muloqot orqali muammoni hal qilishga harakat qilishi lozim.

Agar bu samara bermasa, qarindoshlar yoki vositachilar yordamidan foydalanish tavsiya etiladi. Ajrim - ya'ni taloq - Islomda ruxsat etilgan bo'lsa-da, u eng yoqimsiz halol amal sifatida baholanadi [5]. Bu esa oila mustahkamligini saqlashga qaratilgan muhim tamoyildir.

Zamonaviy jamiyatda oila va nikoh institutiga turli omillar ta'sir ko'rsatmoqda.

Urbanizatsiya, iqtisodiy muammolar, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va madaniy o'zgarishlar oilaviy munosabatlarga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda.

Ayrim hollarda yoshlar oila qurishga shoshilmasligi, ajrimlar sonining ortishi yoki oilaviy qadriyatlarning zaiflashuvi kuzatilmoqda. Statistik kuzatuvlarga ko'ra, barqaror oilaviy muhit mavjud jamiyatlarda ijtimoiy muammolar darajasi nisbatan past bo'ladi.

Bu esa Islomda ilgari surilgan oila va nikoh tamoyillarining bugungi kunda ham dolzarb ekanini tasdiqlaydi.

Islom dinidagi oila va nikohga oid qarashlar nafaqat diniy, balki ijtimoiy va ma'naviy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ular inson hayotini tartibga soladi, jamiyatda sog'lom muhitni shakllantiradi va kelajak avlodning barkamol bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Islom dinida oila va nikoh tushunchasi inson hayotining eng muhim va ajralmas tarkibiy qismi sifatida e'tirof etiladi. Nikoh nafaqat erkak va ayol o'rtasidagi qonuniy munosabatni belgilaydi, balki ularning o'zaro mehr-muhabbat, hurmat va mas'uliyat asosida yashashini ta'minlaydigan muqaddas institut hisoblanadi. Oila esa jamiyatning tayanchi bo'lib, uning mustahkamligi bevosita jamiyat barqarorligi va taraqqiyotiga xizmat qiladi. Shu sababli Islom ta'limotida oila qurish rag'batlantiriladi, nikoh esa insonni ma'naviy poklikka yetaklovchi muhim vosita sifatida qaraladi.

Mazkur maqolada ko'rib chiqilganidek, Islomda nikoh aniq huquqiy va axloqiy tamoyillarga asoslanadi. Unda er-xotin o'rtasidagi huquq va majburiyatlar muvozanati ta'minlangan bo'lib, har ikki tomonning manfaatlari himoya qilinadi. Bu tizim oila ichida adolat, barqarorlik va o'zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, farzand tarbiyasiga berilgan katta e'tibor Islomning kelajak avlodni barkamol, bilimli va axloqan yetuk qilib tarbiyalashga qaratilganini ko'rsatadi. Oila muhitida shakllangan axloqiy qadriyatlar jamiyatning umumiy ma'naviy darajasini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. *Mahbub ul-qulub*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2016.
2. Abu Mansur Moturidiy. *Kitob at-tavhid*. – Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2020.
3. Burhoniddin Marg'inoniy. *Al-Hidoya*. – Toshkent: Adolat nashriyoti, 2018.
4. O'zbekiston musulmonlari idorasi. *Islomda oila va nikoh masalalari*. – Toshkent, 2019.
5. Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi. *Hadis ilmi va oila qadriyatlari*. – Samarqand, 2021.